

METAMORFOZE PENTAGRAMA

ima 33 knjige, Kasidorovo djelo Institutio-nes ima 33 glave. *Pantheon* Gottfrida de Viterba ima 33 *particulae*. *Ps. Turpin* (Castetov tekst) ima 33 glave, a isto toliko, uz završnu molitvu, *Ackermann von Böhmen*. 33 odeljka ima Danteovo pismo Can Grandeu. Villon spominje Kristovo ime u strofi 3. i 33. svoga *Testamenta*. Nikola Kuzanski odredio je u svojoj oporuci da se 33 starca zbrinu u staračkom domu koji je on osno- vao. Trideset i tri strofe ima Endelehijeva ekloga o pomoru govoda, sastavljena godi- ne 386. i pjesma u slavu Verone, sastavlje- na oko 810; jedna satira na kler, koju je objavio H. Walther (*Hist. Vift.* 28, 529); jed- na pjesma Archipoete (Manitius broj 6).

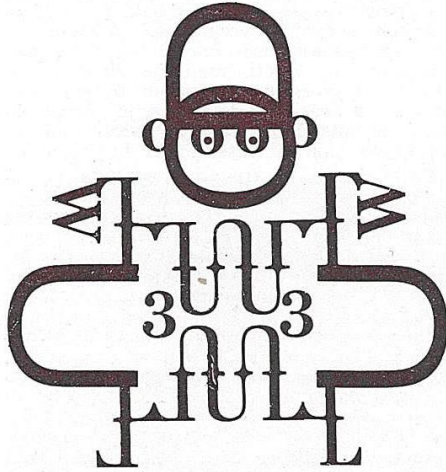
Drugi sakralni simbolički broj jest 22. Hrabanus Mauru podijelio je svoju kom- pilaciju *De rerum naturis* u 22 knjige; Po- vod za to bijaše Jeronimovo učenje (*Praefatio in libros Samuel et Malachim*) da Stari zavjet ima, prema 22 slova hebrejskoga al- fabeta, 22 knjige. Dvadeset i dvije knjige obuhvaća Augustinovo djelo *De civitate dei*.

S biblijskom se kompozicijom brojeva susrećemo kad neki autor razdiobu svoga djela na dvije knjige obrazlaže podsjeća- njem na dva novčića udovice ili kad Millo svoj životopis Amandov, zbog četiri evan- delista, dijeli na četiri knjige (*Poetae*, III 599, 25). Tako Ermenrich von Ellwangen pi- še životopis jednog sveca u deset poglavlja, jer je taj svetac ispunjavao deset zapovijedi (*MG Scriptores* 15, 163, 4). Abbo de St. Ger- main dodaje dvjema knjigama svoga *Bella Parisiaca urbis* treću knjigu, sasvim dru- gačijeg sadržaja, jer je trobroj simbol Troj- stva. I šestica se mogla uvrstiti u biblijsko- teološke spekulacije. Originalna bijaše za- misao Heinica de Auxerrea da umjetnu kompoziciju svoje Germanusvite zasnuje na tom broju. Uvod u to djelo sačinjava met- rička molitva, sastavljena od 19 strofa po šest stihova. Zatim slijedi *Allocutio ad lib- rum* 72 (= 6 puta 12) stiha. Samo dijelo razdijeljeno je u 6 knjiga. *Praefatio* VI knjiga počinje pohvalom šestice, a zatim govori o drugim teološkim simboličkim bro-jevima (*Poetae*, III, 499 i dalje). S tom se bogatom i raznovrsnom brojčanom kom- pozicijom može usporediti malo srednjovje- kovnih djela...

Spomenuli smo nekoliko skrivenih puteva kojima su se vekovima prenosila pitagorejska mističnost broja, njeni simboli, amajli- je i sujevjerje. Mračnom nizu alhemičara, kabalista, pripadnika Ruža-Krsta¹ i mađio- ničara, treba dodati još one koji su preneli regulatorske nacрте arhitekata i majstora zidara, i njihove tajne koje nisu ništa dru- go nego geometrijske tajne pitagorejaca, one tajne koje su prouzrokovale isključenje iz crkve Hipokrata sa Hiosa i Hipasovo.

Iako su arhitekti bili diskretniji nego be- li ili crni mađioničari, ipak možemo uspo- staviti jedan trajan redosled od grčkih ud- ruženja građevinara, zatim rimskih (*Colle- gia Opifikum*), koji su opstali kroz tame varvarskih invazija do Karloviškog doba, vizantijskih udruženja, monaških radionica velikih karloviških opatija (Klini, Korve, Sen-Gal, Monkasen, itd), najzad gilde arhi- tekata i zidara srednjeg veka i njihova kul- minacija, Velika federacija zidara i kame- norezaca koja je zavisila od Velike Lože katedrale iz Strazburga.

Gilde građevinara, aktivnih zidara Sred- njeg veka, bile su, kao antičke *Collegie*, taj- na udruženja, koje su prenosile, od Učitelja do posvećenoga, tajne, kako stručne tako

ritualne. Ovo proizilazi iz nekih dokumenata ili pravila (ređe) koji slučajno nisu bili uniš- teni i koji su bili sakupljeni, posebno u En- gleskoj, u Britanskom muzeju ili u speku- lativnim slobodnozidarskim ložama (filozof- ske lože slobodnih zidara osnovane u Lon- donu 1717. godine koje većim delom pre- uzimaju ritual i simbole od operativnih lo- ža). Dokumenti »Bauhte« (Federacija loža Građevinara Svetog Carstva) citiraju, pored lapidarnih znakova (potpisi na kamenu maj- stora zidara koji predstavljaju jednu geo- metriju koja pripada regulatorskim nacrti- ma, ali koja je zasnovana na kvadratu i na trouglu, a ne na petougaoj) i sred- stva za prepoznavanje, lozinke, gestove, i takođe profesionalne tajne (hajmblihkajten, od kojih je bila najvažnija grunt ili umet- nost nacрта) koje su majstori arhitekti pre- nosili jedni drugima od jedne generacije na drugu, kao njihova braća u Francuskoj i u Engleskoj. U Regius Mss.¹ ili *Zidarskoj poemi* iz Britanskog muzeja, koja potiče od kraja XIV veka, nalazi se sledeći odlo- mak o tajni Učitelja koje treba da se verno pridržavaju učenici i kompanjoni:

»Tajne Učiteljeve komore neće biti pove- rene nijednom čoveku, ni ono što si ti oba-

vljao u loži; ne reci nikome ma šta čuo ili video, bilo gde da ideš».

U rukopisu *Sooke*, koji se takođe nalazi u Britanskom muzeju, koji je kopija iz 1430—40. jednog teksta sa kraja XIV veka, Pitagora je citiran kao pronalazač jedne od kolona na kojima je bio graviran princip umetnosti konstruisanja (drugu kolonu je bio pronašao Hermes):

»Zidar će čuvati tajnu svojih kompanjo- na bilo da se radi o loži ili privatnoj kući i o svakom mestu gde se nalaze zidari. On neće izdati zidarsku umetnost».

U jednom drugom rukopisu, nešto kasni- jem (Mss. №2 Velike Lože iz Londona):

»Vi ćete držati u tajnosti najtamnije i najkompleksnije tačke vaše nauke, ne otkri- vajući ih nikome da ih nauči ili da se nji- ma služi».

Ista stvar se nalazi u rukopisu Vilijama Vatona, svitku od pergamenta dugom dva- naest stopa koji datira iz poslednje trećine XV veka. Prilog rukopisa Harlejan br. 2.024 od oko 1650. precizira:

»Više reči i znakova jednog slobodnog Zi- dara biće vam otkriveno i vi ćete biti za njih odgovorni pred Bogom i pred velikim i strašnim Sudnjim danom da čuvate tajne i da ih nikome ne otkrivete».

Bratstvo sa Sicilije nije imalo više zahte- va. Među simbolima nasledenim od tradici- je antičkih *Collegia* nalazi se neuništeni pen- tagram u obliku »Blistave Zvezde«, sa slo- vom T u centru, koje predstavlja jevrejski *jod* i *dekadu*; sam ritual potiče u isti mah iz pitagorejskog rituala i iz rituala Eleuzijskih Misterija, sa još starijim egipatskim ostacima. Ti afiniteti i evidentni kontakti između Učitelja Grčkog Dela i pitagorejskog bratstva objašnjavali su se činjenicom da su matematički skup teorija proporcije, si- metrija i eunitmija, koje su upotrebljavali arhitekti velike grčke epohe, bile direktno pozajmljene od matematičkih disciplina Bratstva, što je lako videti kod Vitruvija². Njihov direktni odjek se nalazi u jednoj re- čenici Brambuse od Novare (u XIII veku), kojom on podvlači kako *Pozlaćena Sekcija* logički vezuje (rationabiliter) pet solidnih platoničara iracionalnom simfonijom (irra- tionali symphonia), to jest jednom propor- cijom ili nizom iracionalnih proporcija.

Detaljno sam ispitivao mehanizam tih prenošenja kroz vekove u mnogim delima, naročito u *Zlatnom broju*, koje sam već spomenuo i neću se ovde zadržavati na toj temi, sem što ću navesti analizu regulaci- onih gotskih nacрта nemačkog arhitekta Me- sela, koji ih je sveo na nekoliko osnovnih dijagrama zasnovanih na pentagonu i na pravilnom dekadonu, to jest automatski na *Pozlaćenu Sekciju*. Za grčku arhitekturu, upotreba dinamičnih Hambidžovih pravouga- onika, koja, izgleda, da je bila normalna, a među tim pravougaonicima to su bili »zlat-

ni pravougaonici« i pravougaonici $\sqrt{5}$ i $\frac{\sqrt{5}}{2}$

ovaj poslednji je srodan proporcijama ljud- skog tela) koje izgleda pružaju većina nac- rta. Kružni dijagrami tipa »Mesel« se, na- protiv, javljaju u kompozicijama mnogih slika iz Renesanse (Rafael); u naše vreme se sa njima služio pokojni Žan Tuiforka (Dekartova statua u Hagu, itd).

Ono što bi se moglo nazvati manastir- skim pitagorizmom ili benediktinim neopla- tonizmom javlja se takođe u srednjem ve- ku, kao što se može videti u traktatu *De mundi universitate sine Megacosmos et Mi- crocosmos* od Bernarda Silvestra; benediktin- ska mona Hildegarda de Bingen (1098-1179.), opatica iz Rupercberga, opisuje nam u svom delu *Scivias* kosmogonske vizije u ko- jima »Nois« (duša sveta), ili spiritualni ma- krokosmos, višestruko prodire, dominira i dovodi u harmoniju haotično čudovište (Hule, prvobitna materija). Na jednoj od njenih ilustracija čovek je prikazan nag u centru jedne planetarne Vasione za koju ga vezuju zruci koji formiraju zvezdani poli- gon. Njena savremenička, alzaška opatica Herad de Lanberg, u jednom svom mini- jaturnom delu, *Hortus Deliciarum*, prikazu- je nam takođe jednog nagog čoveka, nazva- nog »microcosmos«, povezanog zracima za

¹ H. Nickstadt: *De digressionibus quibus in Variis usus est C.*, Diss. Marburg 1921.

² Usp. *Poetae* I 501, 291; *Poetae* III 643, 954.; *Poetae* IV 298, 22 (paranthesis); *Poetae* IV 798, 303. Ta digresiona tehnika može se lijepo pratiti u Rahe- winovu *Theophilus*. Jedan umetak o pojmu *livor* pružaju stihovi 93—110. Ovamo vjerovatno pripada i »dugi umetak« (W. Meyer, st. 107, bilj.). Uz stih 203: *eius* nije zmijsa (W. Meyer), nego davno (doslovno prema Ev. Iv. 8, 44). Brojne digresije u Fulcovu spjevu o knjižarskim vojnama (kod Duchesnea npr. 4, 896, b i na početku 3. knjige). — *Ecstasis* (*ectasis*?) namjesto *excesus* upotrebljava Fridegod (Raine I 159).

³ Usp. poglavlje *Die mythische Zhal und das System der heiligen Zhal* u djelu Ernsta Cassirera: *Philosophie der symbolischen Formen II*, 1925, st. 174 i d.

⁴ V. H. Hopper, *Medieval Number Symbolism* (New York, Columbia Univ. Press 1938 nije mi bio pristupačan.

⁵ O njima se govori u Izidorovom spisu *De nit- meris* (PL 83, 179 i d.) djelimično u vezi s Marcija- nom Kapelom §§ 731 i d.

⁶ Opširno govori Rodulfus Glaber *De divina quaternitate* na početku svoga historijskog djela (*Prou* str. 2 i d.) — Usp. uz to i S. Glet u *Revue de moyen âge latin* 5, 1949, str. 238.

⁷ Pribrojimo li tome i kamenje, dobivamo šest stupnjeva bitka; tako u *Fecunda ratis* (Voigt str. 231, s dokazima iz Augustina i Grgura).

⁸ Razlikuje se sedam stupnjeva posvećenja (*Poe- tae* IV 282, 132 i d.). O broju sedam usp. i Adhel- movo pismo Aniciju.

(Iz knjige: EUROPAISCHE LITERATUR UND LATE- NISCHES MITTELALTER)

kružni makrokosmos koji se nalazi okolo njega. Hildegardini spisi su jako uticali na opata Tritema, učitelja mađijskih nauka Agrapa od Neteshajma.

Gilde arhitekata i zidara su izgubile svoj monopol i svoj uticaj za reformatorskim pokretom; on se podudara sa renesansom, to jest sa potpunim rasvetljavanjem platonističke teorije proporcija, uloge Pozlaćne Sekcije kao veze između pet platonističkih tela, divnom raspravom *Divina Proportione* od Luke Pikolija, koju je ilustrirao njegov prijatelj Leonardo da Vinči. Već sam spomenuo platonističke akademije koje su se pojavile u toj obnovi neoplatonizma; Pleton je tvrdio da donosi Florenciji tradiciju pitagorejsko-platonističkih društava koja su u Vizantijskom carstvu nadživela zvanično zatvaranje paganskih škola od strane Justinijana. Kao akademije iz kvatrocenta, sa njihovim izgledom tajnih društava mističnih ritmova pretendovali su da se nadovezuju, takođe, na antičke misterije, Papa Pol II pretio im je gromovima Cnkve 1468. godine.

Među tajnim društvima vezanim za alhemijare citirao sam Ružu-Krst: njihovo ime se prvi put pojavljuje u delu *Fama Fraturnitas* od Zana-Valantena Andrea (1614.), ali autentično kontinuirano postojanje njihovog *Collegium Lucis* nikad nije bilo dokazano; Mišel Mejer (1568—1622.), lekar cara Rodolfa drugog, ipak je objavio svoju *Themis Aurea, hoc est de legibus fraternitatis Rosae Crucis* i engleski hermetisti Robert Flud i Elias Ašmol, počasnici članovi zidarskih operativnih loža, smatrani su za pripadnike Ruže-Krsta, kao i Fransis Bekon pre njih. Mišel Mejer govori o jednom »koledžu filozofa«, ne situirajući ga, koji postoji od najdavnijih vremena i koji se nadovezuje na egipatske misterije, eluzijske, orfičke i pitagorejske. I pored nedostatka autentičnih podataka, postojanje jednog hermetičkog društva te vrste izgleda dokazano jednim pismom koje je lekar Landorf uputio Agripu od Neteshajma u Lion; taj dokument preporučuje slavnom mađioničaru jednog »pokretnog istraživača«, donosioca pisma, i predlaže da ga ispita za prijem u izvesno društvo (si in nostra velit jurare capitela, nostrro sodalicio adscitum face).

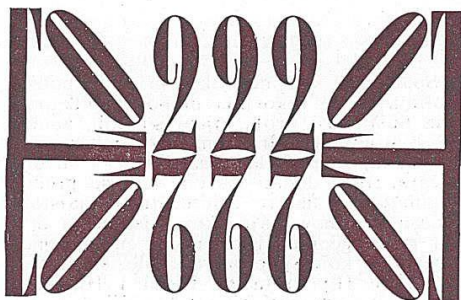
Dekart se mnogo interesovao za Ružu-Krst svoje epohe (Flud i Ašmol) koje je posećivao u Ulmu kod Faulbahera i u Holandiji kod svog najboljeg prijatelja, Hegelanda.

Tajna društva ili polutajna društva osnovana u toku vekova, izgleda da se sva inspirišu autentičnim ili apokrifnim tradicijama, koje pretenduju da se nadovezuju na pitagorejsko Veliko bratstvo, na orfizam, na *Eluzijske misterije*; egipatsko poreklo³ je uvek traženo.

Neke sličnosti su, naravno, čudne. Zabeležimo spominjanje Hramovnika, drugo tajno društvo koje je postalo toliko moćno da će se Filip Lepi i Kleman Peti udružiti da bi ga uništili (mučenje Žaka de Molea, Velikog Učitelja Hrama, 18. marta 1314.); u tradicijama slobodnog zidarstva kao i u tradicijama kompanjonaža (ostaci loža zanatlija koji ne zavise od esnafa ni od zvaničkih gildi). Ime apostola Svetog Žana se takođe javlja u ritualu Hramovnika, čiji je bio zaštitnik, praznik Sv. Žan (letnja ravnodnevica) bio je najvažniji datum za Hramovnike, kao što je to još praznik slobodnih zidara škotskog rita. Na dan Sv. Žana, 1717. godine, osnovana je Velika Loža (spekulativna) Engleske.

Između podudarnosti koje bi mogle biti pravo nasleđe, naglasimo da je novopokršteni u »eluzijskim malim misterijama« stavljaao svoje golo stopalo na ostatke jednog ovna, na početku posvećivanja; u zidarskom posvećivanju prvog stepena nalazi se, izgleda, jedan slični ritual, gde levo stopalo, takođe, igra ulogu. Na izvesnom broju timpanona katedrala (kao na katedrali Svetog Stefana u Beču) Hristova haljina »u njegovu slavu« je zadignuta da bi pokazala gototinju levog kolena, i to namerno. Podvučeno otkrivanje treba da ima neki smisao; ne znam da li ga Crkva tumači, ali to bi zaista mogao biti jedan od simbola čiju su

tajnu odneli učitelji zidari srednjeg veka, oni koji su gravirali svoje geometrijske »potpise« na svodovima gotskih crkava. Jedna od legendi koja govori o Pitagori, legenda koja ga predstavlja kao inkarnaciju hiperborejskog Apolona, govori da ga je Aboris prepoznao, koji je, zapravo; bio sveštenik jednoga od hramova tog boga koji

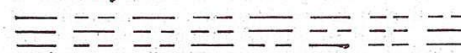

se nalazio u zemlji Simerijanaca; Pitagora mu je bio pokazao svoju »zlatnu butinu« da bi potvrdio prepoznavanje, zahtevajući od njega istovremeno da čuva tajnu.

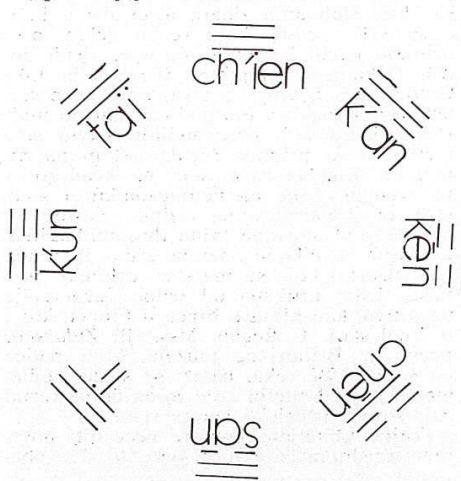
Egipatska boginja Maât, boginja mere i pravičnosti, i učiteljica posvećivanja sa Izi-som i Totom, imala je kao talisman isti uglomer (Pitagorin »ugao pravičnosti«) koji vidamo na grobovima rimskih arhitekata u Rimu i u Pompeji, i na bistama izvesnih gotskih »Učitelja Dela«, uglomer koji čini grupu zidarskih matpisa i simbola sadašnjih loža.

Poznato je da se najmoćnije kinesko tajno društvo zvalo »Trijada« i da je bilo, na izvestan način, povezano sa mističnošću brojeva, jednom mističnošću koja se, kao što ćemo to videti, razlikuje zbog svojih gledišta i izvesnih detalja od pitagorejske mistike, a izvesnim detaljima joj se približava; ta mističnost vodi do nečega što bi se moglo nazvati mističnošću kombinacija.

Pored broja tri (trijada), pentada je, takođe, princip harmonije, promena prvog ženskog broja i prvog mušog kompletnog broja; ali, kao što je pokazano u *Ji-Kingu*, u *Knjizi Promena*, koja datira od oko hiljadu godina pre Isusa Hrista (knjiga baze te mističnosti kombinacija), njena polazna tačka jeste posmatranje dvaju osnovnih principa nazvanih *jang* i *jin*, osnovni muški princip i osnovni ženski princip (— i --), svetlost i senka, nebo i zemlja. Muški princip ima, dakle, za simbol jednu neprekidnu crtu — a ženski princip jednu prekinutu crtu — (neparno i parno imaju isti simbol u pitagorijskoj mističnosti). Ako kombinujemo ta dva simbola, tri po tri na sve moguće načine, postići ćemo sledeće kombinacije:

Ili, postavljajući ih kružno:

To su, u stvari, *redovi* sa ponavljanjem dveju različitih stvari uzetih tri po tri. Opšta formula sa *n* poređanih različitih predmeta *p* sa *p* sa ponavljanjem čini $A \frac{p}{n} n^p$,

ovde imamo $2^3 = 8$, kao u aaa, vvv, aav, avv, avv, vav, vva, vva. Kombinatorika logika koja je inspirisala red tih *Osam matematičkih triagrama (Ra Kia)* zaključuje ove osnovne kombinacije *jang* i *jin*, osnovne principe vasiona, tako reći rezultat procenata dvaju dominantnih principa (muškog ili ženskog) u svakoj kombinaciji.

Tako će simbol *jin* imati sledeće kvalifikative: senka, sposobna da prima, zemlja — a *jang* će biti nebo, princip stvoritelj, svetlost, — tai — simbolizuje zapad, mirnoću, jezero, maglu, jesen, baru, li — jug, vatru, sunce, toplotu, glagol. Cen — istok, ono što uznemiruje, stimuliše, grmljavina, šuma. sun — onaj koji prodire, vetar, plima realnosti, sile modelirane u ideje i u forme. ken — mir, planina, tišina, razmišljanje. kan — sever, voda, mesec, eros.

Nastavljajući tako započetu metafizičku igru, kineski filozof sad kombinuje osam triagrama dva po dva, što, prema formuli

$A \frac{p}{h} n^p$, daje 8^2 , to jest 64 novih kombinacija (tipa — ili —)

— među kojima svaka predstavlja, po procentima i amalgamima materijalnih elemenata — spiritualnih, dinamičnih ili hemijskih — jednu ili više apstraktnih ili konkretnih ideja. Ova alhemija shvatanja može da se nastavljati beskonačno; pošteteću čitaoca tog spiska 64 suština ili osobina druge operacije, ali, zabeležiću da, baš u našoj zapadnjačkoj logici, proizvodnja u izvesnim problemima svih koherentnih mogućih kombinacija omogućuje ponekad da se otkriju rešenja koja bi bez te metode prošle neprimećene, dozvoljava takođe odbacivanje spornih rešenja.

Taoizam, treća religija Kineza (druge dve su konfučijanizam i budizam), čije poreklo potiče iz *Ji-Kinga* i u kome se visoki ezoterizam i niska mađija bratime, takođe je komponovao jedno drvo *taoa* koje liči na sepirotično drvo. Ima takođe 10 elemenata, sem što su dva među njima, sam *tao* (*put* ili *smisao*) i *zlatni cvet* (ta lepa metafora skriva uzvišeni cilj filozofskog praktikovanja *taoizma* udvostručena. Ovde nalazimo *jang* i *jin*, zatim život ili ljubav (i *sudbinu*), *ming*, suštinu ili lični logos, *Hsing*, *animus* u *anima* Junga (*p'o* i *hun*), najzad *Kyen*, ili fantoma koji se vraća na zemlju, i *sen*, ili reinkarnira duh koji, pošto je dostigao *zlatni cvet*, tone u blaženstvo *taoa*.

Dodaćemo da je Pitagorin trougao 3, 4, 5 bio poznat autoru ili autorima *Ji-kinga*. Nemoguće je precizirati da li je teorema kvadrata hipotenuze bila nezavisno otkrivena od kineskih naučnika iz te epohe prvih istorijskih dinastija (Sang-Jin i Ču, XVIII vek od III veka naše ere), ili je verovatnije da su tu teoremu primili iz Haldeje, odakle je Kina primila, takođe, između 3000. i 2000. godine pre Isusa Hrista, tehniku bronze, prve pojmove o zemljoradnji, konja, kola, točak, možda čak i tehniku pečene keramike: jedino kinesko otkriće preistorijske epohe je bilo gajenje svilenih buba.

¹ Ruža-Krst, prosvetena kasta rasprostranjena u Nemačkoj u XVII veku. Prim. prev.

² Zabeležimo da je Agrapa nazivala Stvoritelja »veštiti Učitelj Dela«.

³ Herodot kaže u vezi sa obavezom Pitagorejaca da se oblače u lanena odela: »To odgovara orfičkim ceremonijama... koje su iste kao egipatske ili pitagorijske«.

⁴ Red Svetog Žana, nekadašnji suparnik reda Hramovnika, postoji još u Engleskoj i u Nemačkoj.

(Matila Ghyka: PHILOSOPHIE ET MYSTIQUE DU NOMBRE, »Payot«, Paris, 1952.)

Prevela sa francuskog
BORJANKA LUDVIG